

1

Annelies was vertrokken; het was alsof een jong twijgje van de stam was weggerukt. Deze scheiding werd het keerpunt van mijn leven: mijn jeugd was voorbij. Ja, die mooie jeugd vol verwachtingen en dromen – zij zal nooit meer terugkeren.

De zon beweegt voort, kruipt centimeter na centimeter verder langs de hemel, als een slak zo traag. Traag, ja traag – en het interesseert haar niet of zij de afstand die ze achter zich heeft ooit opnieuw zal afleggen. Vaak hangt er een dunne wolkenluiser aan de hemel, maar een verfrissend buitje blijft uit. De wereld lijkt al haar kleuren verloren te hebben, zo grauw is het.

In hun verhalen spreken de ouden van de machtige god Kala – Batara Kala. Zij zeggen dat hij het is die iedereen voortduwt, steeds verder van het beginpunt af, onweerstaanbaar, in onbekende richting. Ook ik, blind voor de toekomst, kan alleen maar hopen er ooit eens achter te komen. Oh, en dat terwijl zelfs van hetgeen dat reeds achter ons ligt nog zoveel onbekend blijft!

De mensen zeggen dat wat vóór de mens ligt, alleen maar de afstand is, met als grens de horizon. Zodra hij in beweging komt, dan wijkt de horizon. Eeuwig – dat wat achter hem ligt. Eeuwig ook de horizon – daar in de verte. Die eeuwige afstand en horizon, geen romantiek is sterk genoeg die de baas te worden en te begrijpen.

Batara Kala heeft Annelies langs grote afstanden meegesleept. Ikzelf ben door hem langs weer andere afstanden gesleurd, steeds verder uit elkaar, steeds minder zeker van wat de toekomst brengen zal. De steeds groter wordende afstand deed mij beseffen: zij was helemaal geen broos poppetje. Iemand die zo intens kon lief-

hebben was zeker geen poppetje. Misschien was zij wel de enige vrouw die mij ooit oprecht heeft liefgehad. En hoe verder Batara Kala ons van elkaar trok, hoe meer ik het gevoel kreeg dat ik werkelijk van haar hield.

Ook de liefde heeft, zoals alles, een schaduwzijde – die van de liefde is het lijden. Er is helemaal niets dat geen schaduw bezit, behalve het licht zelf...

Licht en schaduw worden onontkoombaar door Batara Kala voortgesleept. Niets kan naar het beginpunt terugkeren. Misschien is deze machtige godheid wel wat de Nederlanders de tand des tijds noemen. Hij stompt het scherpe af, scherppt het stompe, maakt het kleine groot en verkleint het grote. Alles wordt naar de steeds wijkende, ongrijpbare horizon getrokken – naar de vernietiging. En uit de vernietiging ontstaat weer de geboorte.

Ik weet niet of deze inleidende aantekeningen nauwkeurig genoeg zijn. Alles moet in ieder geval een begin hebben. En dit is het begin van mijn notities.

*

Ma en ik mochten het huis al drie dagen niet uit. Ook het ontvangen van gasten was ons niet toegestaan.

Een schout te paard arriveerde. Ik kwam niet uit mijn kamer. Ma ontving hem, en meteen kregen ze knallende ruzie. Ze spraken Maleis. Ma riep mij. Zij stonden tegenover elkaar. Mij ziende wees zij naar een papier op tafel: 'Minke, de schout hier zegt dat wij niet worden vastgehouden, maar we kunnen al meer dan een week het huis niet uit.'

'Ja, maar nu hebben ze laten weten dat de twee bewoners dit huis vrijelijk in en uit mogen gaan,' verduidelijkte de schout.

'U denkt zeker dat die brief onze gevangenschap zo maar ongedaan maakt.'

De laatste dagen was zij erg geprikkeld en stond ze klaar om met iedere gouvernementsdienaar ruzie te maken. Ik had geen zin mij

met deze ruzie te bemoeien. Vooral niet toen ik zag hoe ma nu weer met een knalrood gezicht ongegeneerd stond te schreeuwen en te mopperen.

De schout koos de weg van de minste weerstand, sprong op zijn paard en verdween.

‘Waarom zei jij niks?’ zei ma verwijtend. ‘Bang?’

Mopperend liet ze erop volgen: ‘Ze hebben onze angst nodig, jongen, we moeten onze mond dichthouden, hoe wij inlanders ook behandeld worden.’

‘Alles is toch al afgelopen, ma?’

‘Inderdaad, wij hebben verloren. Maar zij hebben hoe dan ook grondrechten geschonden. Ze hebben ons onwettig vastgehouden. Je moet niet denken dat je ook maar iets kunt verdedigen, en zeker niet rechtvaardigheid, als je onverschillig staat tegenover grondrechten, hoe minimaal die dan ook mogen zijn...’

Zij begon mij als een schooljuffrouw de les te lezen over grondrechten – iets nieuws, waarvan ik op school nooit had gehoord, en waarover ik ook nooit iets had gelezen in boeken, kranten of tijdschriften. Ik was nog niet tot rust gekomen en mijn hoofd stond nog niet naar deze nieuwe les, hoe mooi en nuttig die misschien ook was. Toch luisterde ik.

‘Kijk, hoe rijk je ook bent,’ begon zij, terwijl ik maar met een half oor toehoorde, ‘je moet tegen iedereen optreden die je hele bezit of een gedeelte daarvan afpakt. Al is het maar een steentje dat onder je raam ligt. Niet omdat dat steentje je zoveel waard is, maar het gaat om het principe dat iets wegnemen zonder toestemming diefstal is, en dat is verkeerd, daar moet je iets tegen doen. Zeker als het gaat om de beroving van onze vrijheid zoals in de afgelopen drie dagen.’

‘Ja, ma,’ antwoordde ik, in de hoop dat ze snel klaar zou zijn met haar verhaal.

Maar het bleek dat zij zich niet zo gemakkelijk stoppen liet. Ze zou het vast en zeker aan iedereen die het horen wilde hebben verteld, maar nu ik bij haar was, hield zij haar verhaal maar tegen mij. ‘Iedereen die niet vasthoudt aan de grondrechten, staat open voor

al het kwade: hij pleegt misdaden, of er worden misdaden tegen hem gepleegd.'

Blijkbaar begon ze nu toch te beseffen dat dit niet het juiste moment was, want plotseling hield ze op en veranderde van onderwerp: 'Ga maar een wandelingetje maken. Je ziet bleek, je bent te lang binnen geweest.'

Ik ging naar m'n oude kamer terug – niet die van Annelies. Ja, ik moest inderdaad eens wat frisse lucht hebben. Ik opende de kast om schone kleren aan te trekken. Ineens moest ik aan Robert Suurhof denken: in de kast lag dat ding van hem – een gouden ring met een edelsteen.

Volgens ma was zo'n ring erg duur om als huwelijkscadeau te geven. Alleen de steen al was zo'n twee karaat. Slechts iemand die heel rijk of verliefd was zou zo iets geven. Misschien was haar vermoeden wel juist – Robert Suurhof zou die ring best eens gegeven kunnen hebben om zijn liefde te tonen.

Nu Annelies was vertrokken, kwam voor mij het ogenblik om de ring waar wij geen recht op hadden, aan zijn familie terug te geven. Het was kennelijk geen toeval geweest dat ma over grondrechten had gesproken.

Nadat ik me had omgekleed, opende ik de kastla. Ik haalde Annelies' stalen sieradenkistje eruit. De ring van Robert bleek er niet in te zitten. Ik zocht de la nog een keer door; hij lag los in een hoek. Ik nam de ring op en bekeek hem aandachtig.

Ik had nooit belangstelling gehad voor vrouwsieraden. Toch kon ik wel zien hoe mooi de edelsteen was – hij gaf een helder blauwachtig licht en vanbinnen uit schoten stralen die door de geslepen facetten verveelvoudigd werden. Oh, waarom moest ik hier nu vol bewondering staan kijken naar een ding dat mij zo in de war bracht?

Ik zette het kistje, dat ik zojuist voor de allereerste keer had geopend, weer op zijn oude plaats terug. Ernaast lag een grote envelop. Nieuwsgierig pakte ik haar op en keek wat erin zat. Een stortingsboekje van de Escompto Bank, een stapeltje kwitanties van het salaris dat zij van de onderneming had ontvangen en ook twee

brieven van Robert Suurhof. Die brieven waren nooit geopend! Ik moest me inhouden ze niet alsnog te openen en te lezen. Daar had ik het recht niet toe, zo hield ik mezelf voor. Die brieven had zij ontvangen nog voordat zij mijn vrouw werd.

Voordat ik de kamer verliet, bleef ik even aarzelend bij de deur staan. Ik probeerde te bedenken wat ik nog vergeten kon hebben. Ja, er was nog iets. Gewoonlijk las ik de kranten voordat ik het huis uitging. Hoe lang had ik al geen kranten gelezen? Ik liep terug naar de schrijftafel en ging zitten. Mijn handen graaiden in de stapel post. Zin om te lezen had ik niet.

Hoe kwam dat nou? Ik probeerde een krant te lezen. Nee, ik wilde niet. Ik haalde de brieven uit de stapel en bekeek ze één voor één: van moeder, van mijn broer, van... Robert Suurhof aan Annelies. Ik voelde mij boos, jaloers worden... van Sarah de la Croix, van Magda Peters, van Robert Suurhof aan... de schoft. Hij had mijn vrouw met brieven overspoeld... van Miriam de la Croix, van... weer brieven van Suurhof aan Annelies. Mijn handen en ogen werkten steeds sneller.

Elf brieven van Suurhof maakten mijn hart tot een vulkaan die lava uitbraakt. De idioot, die hufter! Ik trok een brief uit de stapel, scheurde de envelop open en las: Juffrouw Annelies Mellema, godin van mijn dromen...

Ik las niet verder. Razend liep ik de kamer uit, stormde naar achteren en gebod Mardjoeki de bendie* gereed te maken. In mijn zak voelde ik de steen als een zware last, puntig en scherp. Zo nodig zou ik dat ding voor de voeten van zijn ouders smijten.

‘Snel, Djoeki!’

De bendie vloog in de richting van Soerabaja.

Ik kon me niet concentreren, mijn gedachten niet, mijn ogen niet. Alles vloeide doelloos uiteen. Onderweg zag ik een oude schoolvriend die niet aan het examen had deelgenomen. Maar zelfs mijn aandacht voor vrienden was weggeëbd. Pas nadat hij uit het zicht

* Zie de Woordenlijst op p. 373 e.v.

was verdwenen, kreeg ik spijt mij zo te hebben gedragen tegen een oude schoolgenoot. Misschien had hij vroeger wel met onze zaak gesympathiseerd.

Bij Kranggan zag ik Victor Roomers slenteren; hij schopte af en toe tegen een steentje. Deze zoon van een Europeaan, een vriend die samen met mij eindexamen had gedaan, had blijkbaar niets te doen. Hij droeg een korte witte broek met overhemd en witte schoenen. Zoals altijd zag hij er verzorgd uit. De drie jaar die wij samen op school hadden doorgebracht, had ik het goed met hem kunnen vinden.

Hij hield van atletiek, was sportief en keek ook op die manier tegen de wereld aan. Hij trok nooit een zuur gezicht. Daarbij kwam nog dat hij geen raciale vooroordelen bezat.

‘Hé, Vic!’ Ik gebood Mardjoeki de bendie naar de kant te sturen. Ik sprong eruit om hem te begroeten. Hij nodigde mij mee naar een drinkstalletje. Hij stak meteen van wal: ‘Het spijt me, Minke, ik heb je niet kunnen helpen toen je in moeilijkheden zat. Eén keer ben ik naar Wonokromo gegaan, maar de politie deed moeilijk tegen iedereen die bij het hek kwam... Een paar van ons hebben het ook geprobeerd, maar het was tevergeefs. Er was echt niemand die kon helpen, Minke. Zeker iemand als ik niet. Ik heb mijn vader er eens naar gevraagd. Die schudde alleen maar zijn hoofd. Hij zei dat het nog nooit was voorgekomen dat inlanders zo hardnekkig hadden geprobeerd een vonnis van de Blanke Rechtbank aan te vechten. We vinden het allemaal vervelend dat we niets hebben kunnen doen om je te helpen. Echt, wij leven met je mee, Minke.’

‘Dank je wel, Vic.’

‘Waar ga je naartoe? Je ziet zo bleek.’

‘Als je zin hebt, zou ik het leuk vinden als je meeging.’

‘Ik zou best willen, maar jammer genoeg kan ik niet. Waar ga je naartoe?’

‘Ik moet wat regelen, Vic. Ik ga naar Robert Suurhof.’

‘Dat zal wel niet lukken. Trouwens, waarom ga je?’

‘Er is iets.’

‘Hij is ’m gesmeerd,’ zei hij kalm als altijd, alsof er niets aan de hand was.

‘Gesmeerd?’ Dat woord paste niet bij iemand die net zijn eind-examen had gedaan.

‘Ja, je hebt zeker de krant niet gelezen of je moet het gemist hebben. Suurhofs naam werd niet genoemd, alleen die van Ezekiel.’

‘Ik heb al lang geen krant gelezen. Bedoel je de juwelier Ezekiel?’

‘Natuurlijk. Volgens mij bestaat er maar één Ezekiel op de hele wereld.’

De ring met de edelsteen in mijn zak prikte me in mijn dij, sprong in het rond, wilde naar de juwelier gebracht worden. Dus dáár had Suurhof hem gestolen.

‘Zo iemand is Robert dus,’ zei hij nu, teleurgesteld. ‘Hij wilde alles in het groot doen. In een week wilde hij de wereld veroveren. Uiteindelijk...’

‘Hé, wacht even nou. Dus heeft hij daar ingebroken?’

‘Als ik jou was, Minke, zou ik ook geen zin hebben om de kranten nog te lezen. Je hebt de laatste tijd zoveel meegemaakt.’

‘Laat maar. Vertel eens over Robert.’

Weer prikte die ring me in mijn dijbeen. Als een politieagent me nu zou fouilleren, dan had ik alweer een proces aan mijn broek.

‘Dat verhaal verschilt in niets van z’n andere schurkenstreken. Het komt allemaal omdat hij alles in het groot wilde doen en omdat hij de wereld in één week aan zijn voeten wilde hebben. Het is wel zielig voor zijn ouders. Zij waren al zo broodmager en nu is het nog erger met hen gesteld. Ze hebben twee kinderen die niet naar school konden omdat Robert op de HBS zat. En hij is nog niet geslaagd of hij wordt een misdadiger. En een hele laffe.’

‘Wat heeft hij allemaal bij Ezekiel gestolen?’

‘Ach welnee! Als hij de moed had gehad die winkel binnen te gaan, dan was hij een bandiet van allure, van formaat geweest. Dan had hij tenminste moeten vechten met de politie, of hij had zo’n gladde tong moeten hebben dat hij het op een akkoordje met de wachten had kunnen gooien. Hij heeft alleen een Chinees graf

geplunderd. Hij heeft zijn schoolvrienden, leraren en de school te schande gezet. Het is maar goed dat hij 'm op tijd is gesmeerd en dat ze hem niet te pakken hebben kunnen krijgen. Waar hij op het ogenblik zit weet ik niet.'

'Ik wel, maar ga verder.'

't Is heel simpel. We weten allemaal hoe hij kon opscheppen over zijn plannen om jurist te worden. Zijn ouders zouden zijn studie nooit kunnen betalen. Verder zou hij ook nog eens een HBS-diploma in Nederland moeten halen. Geld voor de overtocht hebben zij niet eens, laat staan voor zijn studie. Al hun geld moeten ze aan medicijnen besteden. Oh, die Robert. Hij wilde alles ineens: rijk worden, een beeldschone vrouw, nummer één zijn, meester in de rechten, en dat alles liefst binnen een week. Net is hij geslaagd of hij overvalt de wacht op de Chinese begraafplaats, slaat hem een hersenschudding en rooft een van de graven leeg.'

Dus zo zit dat, jij duivelsring, en nu heb ik je warempel hier in mijn zak. Als ik pech heb weet de politie al waar de ring is: in mijn zak! Ik kreeg het benauwd en vroeg: 'Hoe zijn ze erachter gekomen?'

'Je wordt steeds bleker, Minke. Ben je soms ziek?' Ik schudde mijn hoofd. 'Hij verkocht de buit aan Ezekiel. De familie van degen die daar begraven ligt, deed geen aangifte. Ze liepen alle juweliers af en zo vonden ze op een gegeven moment een van hun sieraden bij Ezekiel. Toen pas zijn ze naar de politie gegaan.'

De rest viel gemakkelijk te raden. Er werd een diepgaand onderzoek ingesteld. De politie kwam naar Roberts huis – Robert zelf was intussen al gevlucht – en verrichtte huiszoeking. Zonder resultaat. Niemand wist waar hij uithing, ook zijn ouders niet.

'Je zei dat je weet waar hij uithangt, Minke?'

'Ja, tenminste, dat weet ik uit zijn brieven.'

'Waren die aan jou gericht?' vroeg hij verbaasd. Hij keek me vragend aan. Ineens veranderde hij van onderwerp: 'Het is zinloos, Minke. Het heeft geen zin zijn ouders van die brieven op de hoogte te stellen. Daarmee maak je hen nóg ongelukkiger.'

Ik kreeg argwaan. Wat een schande als hij wist van Suurhofs brie-

ven aan mijn vrouw. Wat zou ik me vernederd voelen als echtgenoot. Mijn dij begon nu te jeuken door de ring in mijn broekzak. Wat een rotting! Misschien was hij wel de oorzaak van alle ellende. Tot overmaat van ramp leek Victor door te hebben dat ik iets verborg.

‘Nee, doe het niet, ga niet naar hen toe. Die schoft is echt in staat rotstreken uit te halen.’

‘Wat doe je zo tegenwoordig, Vic?’

‘Nou, ik loop de kampongs plat. Weet je wat ik voor werk doe? Ik ben reisagent, Minke. Lach niet. Ik ben agent van een scheepvaartmaatschappij die hadji’s* vervoert. Als Indo die hadji’s moet werven valt het niet mee vertrouwen te winnen. Ik wil eigenlijk met dit werk ophouden, maar dat is zonde. Zeg Minke, weet je dat alleen al uit Zuid-Afrika dit jaar honderd pelgrims zullen vertrekken? Uit het Engelse deel! Als ik er zoveel in Soerabaja zou krijgen...’

Hij probeerde nota bene zelf een gesprek over de brieven van Suurhof uit de weg te gaan. Hij wist dat die brieven aan mijn vrouw waren gericht. Het was dus geen geheim meer. Hoe kon dat?

‘Als je mijn baantje wilt, Minke...’

‘Nee, dank je, ik moet meteen weg.’

Ik liet Victor Roomers achter bij het drinkstalletje. Ik was geïrriteerd, wantrouwig, witheet, woedend.

De bendie ijld naar Peneleh. Van vrienden onderweg kreeg ik dezelfde verhalen over Robert te horen. Ook zij vonden het niet verstandig dat ik naar zijn ouders toe ging. Een van hen zei zelfs: ‘Je moet van die brieven van hem niet zo’n probleem maken. Doe maar alsof ze door een gek zijn geschreven.’

Het was dus duidelijk dat al mijn vroegere schoolvrienden van die brieven afwisten. Alleen ik had het niet geweten. Wat was ik blind geweest! Ik!

Willem Vos zei me, onderweg in een houten eethuisje, waar het op stond: ‘Hij heeft gedreigd het er niet bij te laten zitten, Minke. Pas maar op voor hem. Dat zei hij na het examenfeest. Maar dit soort figuren heeft de moed niet het achterste van de tong te laten zien.’

Met opzet meed ik mijn vriendinnen: na het examen waren zij

geen vriendinnen meer voor mij, maar meisjes die wachtten op een huwelijksaanzoek van de chef van een of ander gouvernementskantoor, een Europeaan zou nog beter zijn. Ik zou hen alleen maar in de weg zitten.

Het was laat in de middag toen een andere vriend met het volgende kwam: 'Ezekiel zit nog steeds gevangen. Maar Suurhofs naam is nooit in de krant geweest. De kwestie is dat hij de status van Europeaan heeft, terwijl Ezekiel een Bagdad-jood is, een Vreemde Oosterling.'

Om halfzes in de namiddag reed mijn bendie het grote voorerf van de familie Suurhof op. Automatisch richtte mijn blik zich op de manggaboorn voor het huis waar de familie gewoonlijk wat verkoeling zocht. Ook dit keer zaten ze te keuvelen op de houten banken rondom de boom.

Sinds het voorval tussen Robert en mij had ik hen nooit meer opgezocht. Toen ze mijn mooie rijtuig het erf zagen oprijden, stonden zij stomverbaasd op. Meteen herkende ik het echtpaar Suurhof. Broodmager, vanwege een longaandoening. Van hun twaalf kinderen ontbrak alleen Robert, de oudste.

Toen ik uitstapte, riep mevrouw Suurhof mij met haar Indische tongval toe: 'Och, och, njo, je bent al een echte heer geworden!'

'Goedemiddag, meneer Suurhof, mevrouw, jongelui,' groette ik. Op datzelfde moment besepte ik dat mijn vrienden gelijk hadden: ik had hier nooit naar toe moeten gaan.

Wat waren ze allemaal mager. Wat had het ook voor zin die rotting te laten zien of herrie te maken over Roberts brieven?

De gevoelens van irritatie, achterdocht, kwaadheid en woede maakten plaats voor medelijden.

De kinderen stonden op om plaats te maken; zij omringden ons in een hoefijzervormige kring.

'Zo, zo, de krant heeft nogal wat over jou geschreven, sinjo*,' begon meneer Suurhof.

'Ja, meneer, maar het gaat nu wel weer, het is achter de rug.'

'Heel jammer dat het zo gelopen is, njo,' viel mevrouw bij.

‘Niets aan te doen.’ Het gesprek stokte. Een van de kinderen doorbrak plotseling de stilte: ‘Bang* Robert is weg, hij woont hier niet meer. Heeft hij geen gedag gezegd voordat hij vertrok?’

Toen ik ontkenkend mijn hoofd schudde, volgde er onmiddellijk: ‘Hij is naar Nederland gegaan.’

‘Wie zegt dat? Robert is vlak voordat je trouwde vertrokken,’ draaide meneer Suurhof het gesprek snel. ‘Weet je, die jongen heeft nooit rust. Hij is jong, net geslaagd, onrustig en vergeetachtig. Hij vindt het niet Jeurk thuis, dat weet je wel.’

Er volgde een strenge blik naar de kinderen, om niet over hun oudste broer te praten. Maar één van hen, nog klein, begreep die wenk van zijn vader niet. Hij kwam naar mij toe en vertelde vrolijk: ‘Ja, Bang, ’s middags werkte hij en ’s morgens ging hij naar de HBS...’

‘Prachtig. Robert is erg ijverig, maar wat voor werk deed hij?’

‘Dat heeft hij nooit gezegd, Bang.’

‘Ook al is Robert dan nog zo ongedurig,’ onderbrak mevrouw Suurhof haar zoontje, ‘wij geloven niet dat hij in zijn hart een slechte jongen is. Soms is hij wel erg lastig en onhandelbaar, njo. Je weet zelf hoe het er op school aan toe ging, nietwaar, maar slecht, nee.’

De kleine liet zich niet zomaar uit het veld slaan; vol vuur ging hij door: ‘Hij heeft al een keer geld gestuurd, Bang, vijftien gulden.’

‘Wat zeg je daar toch allemaal, Wim,’ berispte zijn moeder hem.

‘Echt waar, Bang,’ viel een ander bij. ‘Mama heeft er toch stof van gekocht om kleren te maken?’

‘Echt hoor, ze worden nu genaaid,’ zei Wim weer.

‘Ach, die kinderen,’ kapte meneer Suurhof het gesprek af. Hij wilde nog wat zeggen, maar een hoestbui verhinderde dat.

‘Het is echt waar, heus waar,’ vielen een paar kinderen bij.

‘Ho, ho, dat geld is niet van Robert, dat hebben jullie verkeerd begrepen. Dat geld had papa nog te goed,’ kwam mevrouw ijlings tussenbeide.

‘Ja, ik kreeg nog geld van de loonsverhoging van vijf maanden geleden, njo,’ zo verduidelijkte meneer Suurhof, die vervolgens

op een ander onderwerp overging: ‘Dus je werkt nu bij Njai, njo?’

‘Ja, ik help haar een beetje, meneer, dat is alles.’

‘En het salaris?’

‘Redelijk.’

‘Ja, zo’n grote onderneming zal wel goed betalen.’

‘Bang, Bang,’ wenkte Wim weer, ‘Robert woont nu bij een rijke handelaar in huis. Hij woont in een hoog huis aan de Herengracht.’

‘Waar is die Herengracht?’ vroeg ik.

‘Ach, moet je die kinderen nu toch eens horen. Laat maar, njo, luister er maar niet naar.’

Ik zag dat de oudste, die zijn school niet had kunnen afmaken, met grote argwanende ogen het gesprek volgde. Hij nam nauwkeurig op wat zijn ouders en ik zeiden; zijn broertjes en zusjes interesseerden hem minder.

‘Robert zei,’ vertelde weer een ander, ‘dat hij later een praktijk in Soerabaja wil beginnen zodra hij klaar is met zijn studie.’

‘Dus nu woont hij aan de Herengracht,’ herhaalde ik.

‘Dat is niet waar. Mijn man en ik weten van niets,’ sprak mevrouw Suurhof tegen.

Het viel mij op dat zij probeerden mijn blik te ontwijken, al deden zij alle moeite de woorden van hun kinderen onder tafel te vegen. De oudste, die de ELS* niet had kunnen afmaken, bleef z’n ouders nog steeds in de gaten houden.

‘Kom, maak wat te drinken voor njo Minke.’

De oudste van het stel, die onder de manggaboorn zat, stond langzaam op. Met gebogen hoofd liep hij weg.

‘Hup, nu gaan jullie allemaal naar achteren! Kijk of alle borden goed zijn afgewassen. Jij ook,’ beval de moeder haar kleinste. Allen gehoorzaamden.

‘Ik snap niet waar ze die fantasieën over hun broer vandaan halen,’ mopperde meneer Suurhof tegen zijn vrouw.

‘Ja, zo zijn kinderen nu eenmaal, njo. Als jij later ook zoveel kin-

* ELS: Europeesche Lagere School (vert.).

deren hebt, nou, dat gaat je niet in de kouwe kleren zitten. Laat ze maar,' zei ze.

Het was ontroerend te zien hoe zij probeerden hun goede naam hoog te houden door al het slechte voor de buitenwereld te verdoezelen. Zij gaven hun kinderen zelfs een verkeerd beeld van Robert, als zou hun oudste geen fouten hebben. Ik voelde de ring in mijn broekzak niet meer. Wat moest ik nou doen met dat rotting? Als ik 'm hield, dan zou ik er maar over blijven piekeren. En wanneer ik de ring zou teruggeven met de mededeling dat hij van Robert was, dan zou ik deze mensen hier nog meer pijn doen.

Kijk, zij wachtten zwijgend af wat ik zou gaan zeggen, zoals een verdachte het vonnis van de rechter afwacht. Toen hij mij zag weifelen, begon meneer Suurhof: 'Je weet toch hoe Robert is, njo? Ik weet ook niet wat hij wil. Hij denkt niet aan onze problemen.'

'Waar is Robert nu?'

'Daar vraag je me wat.'

'Ik weet dat hij met een Engels schip naar Europa is gevaren,' zei ik. De Suurhofs keken mij verdwaasd aan.

Een van de kleintjes die huilend vanuit het huis op ons toe liep, haalde hen uit hun verdoving. De kleine jammerde: 'Ze hebben op mijn voet gestaan, ma...'

'Zie je nu, njo? Zo gaat dat nou. Elke dag vechten. Klop maar af, het valt te hopen dat jij later niet zoveel kinderen krijgt. Een mens krijgt er grijze haren van, gek word je. Je weet niet wat ervan terecht komt als ze volwassen zijn,' diende mevrouw Suurhof mij nogmaals van advies, om vervolgens de peuter te troosten en weer naar achteren te brengen.

Nu ik met Suurhof alleen was, kon ik met mijn bedoelingen voor de dag komen. De ring begon weer te steken. De magere man voor mij probeerde maar steeds naar het doel van mijn komst te gissen.

'En hoe staat het nu met je vrouw?'

Een vraag die mij in de gelegenheid stelde van wal te steken: 'Daarvoor kom ik juist, meneer.'

'Hè? Wat heeft dat met ons te maken?'

Een opkomend gevoel van medelijden deed mijn vastbeslotenheid weer wegzakken. Nee, niet zwak zijn! Doe wat je wilt doen, zo sprak ik mijzelf moed in. Meneer Suurhof tastte vol achterdocht mijn gezicht af.

‘Nou...’ Ik grabbelde in mijn zak. Alweer aarzelde ik en hield in. ‘Mijn vrouw, ziet u, mijn vrouw...’

‘Wij hebben nooit iets met je vrouw te maken gehad,’ probeerde de oude Suurhof zich te verdedigen toen hij zich in een hoek gedrukt voelde.

‘...laat het cadeau terugbrengen dat zij van jullie heeft gekregen.’

‘Cadeau? Wij hebben nooit iets aan haar gegeven.’ Hij werd steeds argwanender.

Voor ik weer besluiteloos zou worden, graaide ik in mijn broekzak, haalde de zakdoek met daarin de ring eruit, deponeerde hem vervolgens op de tafel en verduidelijkte: ‘Het is maar een klein ding. Toen wij trouwden heeft mijn bruid dit van Robert cadeau gekregen, maar we vonden het veel te duur en wilden het teruggeven.’

‘Hé, hé, wij wisten niet dat Robert een cadeau heeft gegeven.’

Ik sloeg de zakdoek open; de steen lichtte op in de heldere avond. Daar lag hij op de zakdoek, als een uit zijn kas gewipte oogbol. Meneer Suurhof kreeg plotseling een hoestbui, wendde het hoofd af en kromp ineen. Zijn rechterwang trilde onbedwingbaar en zijn handen maakten een afwerend gebaar: ‘Pak dat ding weer in, njo, ik weet heel zeker dat Robert al weg was voordat je trouwde. Wij hebben zo’n ring nooit gehad, en zeker Robert niet.’

‘Deze ring is heel kostbaar, meneer. Hij is waarschijnlijk meer dan vierhonderd gulden waard. Maar hij is echt van Robert.’

‘Nee, je hebt het mis. Hij heeft die ring niet gegeven. Hij is al lang geleden vertrokken.’

‘Ja, nog voor onze trouwpartij. Maar hij schrijft ons nog steeds.’

‘Hoe kan dat nou? Ons schrijft hij nooit. Nee, dat moet iemand anders zijn.’

‘Nee, ik ken zijn handschrift. Wat moet er nou met die ring gebeuren?’

‘Toe nou, njo, ik weet zeker dat Robert zo’n ring nooit heeft gehad. Stop ’m maar weer in je zak voordat iemand het ziet,’ zei hij gejaagd.

‘Robert heeft deze ring zelf aan de vinger van mijn vrouw geschoven. Ik dacht dat als wij dit ding aan u zouden geven, u het wel ergens voor zou kunnen gebruiken.’

‘Nee, njo, ik werk op het postkantoor als commies en daarmee ben ik tevreden.’

‘Maar wij willen die ring niet hebben,’ zei ik weer.

‘Wij ook niet. Wij vinden dat we er zelfs geen recht op hebben.’ De schriële man liet zijn ogen snel over de omgeving dwalen, keek ook achterom en bleef hardnekkig weigeren een blik te werpen op de ring en zakdoek op de tafel.

‘Als de zaken er zo voorstaan, dan stap ik maar op.’ Ik ging staan. Ook hij stond op. Ik beende weg. Hij kwam achter mij aan en hield mij staande. Zijn stem klonk smekend: ‘Neem dat ding mee, njo. Je moet niet kwaad zijn. Maak het ons niet nóg moeilijker.’

Hij hield mijn hand omklemd als iemand die om genade vraagt.

‘Ik laat aan u over wat u ermee wilt doen. Gooi ’m desnoods weg.’

‘Alsjeblieft, ik durf die ring niet eens aan te raken.’

Ik wilde weer doorlopen, maar hij hield me tegen.

‘Waarom bent u bang? Dat ding is van Robert. Als u de ring niet mooi vindt, bewaart u hem dan maar, dan kunt u ’m later aan Robert geven.’

‘Nee, njo, maak het ons niet moeilijk. Je weet toch hoe het is met zoveel kinderen, niet?’ Hij trok steeds harder aan mijn hand.

Ik hield in, aarzelde. Inderdaad, ik had niet het recht om hem en zijn gezin in een lastig parket te brengen. Zij hadden al genoeg meegemaakt met Robert. Dan had Victor het toch bij het rechte eind gehad. Het ging niet aan hen dieper in de ellende te werken. Alles wat ma mij over medemenselijkheid had geleerd moest ik nu in praktijk brengen. Nee, het zou niet rechtvaardig zijn mijn zin door te drijven.

Ik liep met hem mee terug en ging weer onder de manggaboorn zitten.

‘Neem dat ding toch weer mee,’ zei hij, met z’n kin wijzend naar de ring die nog steeds op de zakdoek lag.

Ik sloeg de zakdoek om de ring en stopte ’m weg in mijn zak. Voor de tweede keer kondigde ik aan te zullen weggaan. Suurhof leek opgelucht, bevrijd.

Plotseling vroeg hij: ‘Waar wil je heen, njo?’

‘Naar de schout om de ring afte geven.’

‘God! Kan het niet anders, njo?’

‘Nee, meneer,’ antwoordde ik resoluut.

‘Als je dat nu eenmaal wilt...’ Hij zweeg even, dacht na, maar zei niets meer. Zonder een woord te spreken bracht hij mij naar de bendie. Voordat ik instapte voelde ik me verplicht mij te verontschuldigen voor wat ik moest doen: ‘Neem me niet kwalijk, meneer, maar ik heb geen keus.’

De bendie reed mij naar het bureau van de schout. Tijdens de rit kon ik niet anders dan bewondering voelen voor de politie. Bij problemen als deze leek de politie een goede vader, in staat om veel moeilijkheden tot een einde te brengen. Tegenwoordig zou de beschaafde wereld het niet zonder politie kunnen stellen. Men zei dat zij in Spanje aanvankelijk bestond uit huurlingen die de belangen van de welgestelden tegen dieven en armen verdedigden. Later werd zij door het stadsbestuur aangesteld. Zoals hier in Indië en ook elders bestond de politie nog niet zo lang; dat was iets van de laatste twintig, dertig jaar. Stel je eens voor: als er nu nog een baljuw zou zijn die alle misdaden afhandelde, dan zou ik de grootste moeilijkheden krijgen nu ik de ring moest zien kwijt te raken.

De schout ontving mij beleefd, hoorde mijn relaas aan, pakte de ring en bekeek hem vol aandacht.

Hij riep er een ander bij – volgens mij een expert – om de ring verder te laten onderzoeken.

‘Dit is geen namaak, het is een tweekaraats steen,’ zei hij.

De schout overhandigde mij een ontvangstbewijs met daarop de gegevens over het goudgehalte en gewicht van de ring en hoeveel karaat de steen was.

‘Heeft u getuigen dat deze ring een geschenk van Robert was?’

Hij noteerde de door mij genoemde namen. ‘Weet u waar hij op het ogenblik is?’

‘Ja, meneer, voor zover ik dat dan uit zijn brieven heb kunnen opmaken.’

‘Mogen wij die brieven hebben?’ vroeg hij, nog steeds beleefd. ‘Nee? Goed. Als u daar bezwaar tegen heeft, geeft u dan zijn adres maar.’

‘Zijn precieze adres heeft hij niet genoemd, maar het poststempel is van Amsterdam.’

‘Juist. In dat geval dient u ons de enveloppen te overhandigen. Hoe meer hoe beter.’

‘Alleen de enveloppen?’

‘Wanneer u daar tenminste geen bezwaar tegen heeft, anders moet u ons maar een schriftelijke verklaring geven waarin u zijn adres noemt.’

Ik schreef de door hem verlangde verklaring.

Op weg naar huis voelde ik me bevrijd van die onmogelijke ring, alsof ik verlost was van een graat die in mijn keel prikte.

‘Alleen rijke lui gaan naar de politie, meneer,’ begon Mardjoeki ineens. ‘Eenvoudige mensen zoals wij durven dat niet. Als ik geen koetsier was, ik zweer u, ik was dat erf nooit opgegaan.’

‘Ja, Djoeki,’ was mijn antwoord. Mensen als hij hadden geen politie nodig, die hadden er niet zoveel belang bij om hun bezit, eigen persoon en naam door de politie te laten bewaken. Zij hadden helemaal niets dat bewaakt kon worden. Deze plotselinge gedachte maakte mij verdrietig om hen – om hen die niets bezaten en geen boodschap hadden aan de politie. Voor hen was een ring, en zeker zo eentje met een tweekaraats briljant, slechts een fantastisch sprookje, niet van deze aarde. Wat hadden zij aan politie?

Thuisgekomen liep ik meteen de kamer binnen. Ook daar kon ik nu opgelucht ademen. Dat vervelende ding lag niet meer in de kast en de politie zou haar plicht doen; Robert zou in Nederland worden opgespoord. Het echtpaar Suurhof moest leren het onder

ogen te zien: hun zoon diende alle consequenties van zijn daden zélf te dragen.

Als ik niet naar de politie was gegaan dan bleven de Suurhofs en hun zoon leven met illusies. Dat was funest voor hen allemaal. En wat had het voor mij betekend? Ik was in staat gebleken een lastige zaak tot een goed einde te brengen, ik had deernis van slechtheid weten te scheiden, goed en kwaad uit elkaar getrokken – ik had iets principieels laten zegevieren. Sterker nog, ik had mijn eigen weekheid overwonnen, ongepast sentiment verdrongen. Dat zie ik als een persoonlijke overwinning...